

kedik felül bennünk, valamint erősödik a remény, hogy további értékes kötetekkel gyarapszik könyvtárunknak az a polca, amelyre szocialista irodalmunk kötetei kerülnek.

Stenczer Ferenc

Bori Imre: Eszmék és látomások. Tanulmányok. Novi Sad, 1965. Fórum K. 235 1.

Nyolc tanulmány olvasható Bori Imre Novi Sadon kiadott *Eszmék és látomások* című kötetében. Valamennyi a mai magyar irodalom alkotóival és jelenségeivel foglalkozik, egyedül „A semmi ágán” című József Attilával. Az *Eszmék és látomások* már ezzel sokatmondó: hogyan látja egy velünk szomszédos államban, de más szellemi közegeben élő magyar irodalomtörténész a hozzá mégiscsak közvetítésekkel érkező alkotásokat? Mi ragadja meg a figyelmét, mit tart kiemelendőnek; milyen jelenségekre helyezi a hangsúlyt? Nem véletlenül beszéltünk hangsúlyokról. Az *Eszmék és látomások* fő erénye a megszerkesztettség. A tanulmányok együtt többet mondanak, jelentősebbek, mint önmagukban voltak, midőn a *Hid* című folyóirat hasábjain sorra jelentek meg. Bori Imre már egyes tanulmányaiban is mai irodalmunk középpontinak vélt kérdéseivel és műveivel szembeesíti az olvasót; maga a kötet ennél mégis tágabb szemhatáru. Az új eredményeket vizsgálva a magyar irodalom jövő lehetőségeibe is nyújt némi bepillantást. Fogalmazhatjuk állításunkat határozottabbra is. Bori Imre nemcsak az egyes műveket látja, nemcsak íróegyeniségek és életművek értelmezésére vállalkozik. Élő irodalmunk köré odagondolja az európai horizontot; értéknek az egyetemes jelentésűt tudja elfogadni. Ady igazára gondolna — arra, hogy „az irodalomban nincs jogcíme annak, ami csupán nemzeti, általános emberi vonások nélkül?” Ha így is lehet, akkor sem mondunk el mindent, sőt a lényegéről feledkezünk meg. Bori Imre elfogulatlansága a más szellemi klímában élő gondolkodó előnye. Elnéző magatartásra még a hagyományok sem tudják rákapatni. Amit itthonról esetleg a „fájdalmas késésektől” szenvedő ország számlájára írunk s ezáltal az irodalom teljesítményeit is más szemmel nézzük — az Bori Imre számára könnyen lehet vidékies elmaradottság. Olyanféle nemzeti sajátosság, amelyetől hasznosabb megszabadulni, mintsem továbbra is eredetiségünk zálogaként dédelgetni.

A hazai kritikáétól el is tér észrevehetően az *Eszmék és látomások* igénye és rangsora. Támadt is már régebben visszhangja a Kortárs hasábjain, hogy József Attilát a francia egzisztencialisták, elsősorban Camus és Sarte

társaságába utalja, s épp csak érintően szól a különbségekről. De a kötetnek úgy szólván valamennyi tanulmánya értelmezésbe, kommentárba szőtt vitáit. Weöres Sándor lírájáról, Déry Tibor új regényéről, a mai próza lehetőségeiről, Németh László munkáiról szóló tanulmányai perújrafelvételt hirdetnek. Bori Imrének más a nézőpontja és sok tekintetben mások az eredményei, mint az itthoni kritikának. Az általa „humanista neomarxizmusnak” nevezett szemlélet alapján tekint az irodalomra. Vallja a műelemzés tételét, hogy a mű értékét önmagában kereshetjük. Tanulmányaiból kitetsző irodalomelméleti koncepciója nem normatív igényű; inkább az értelmezés, a megértés munkáját vallja.

A határontúli magyar irodalmak némelyike —, mint a csehszlovákiai és a jugoszláviai — kiemelkedő művek híján az esszével, tanulmánnyal kárpótolja magát. A gondolat tájékozódásával frissíti a lassan éledező irodalmat s a fenyegető elszürküléssel szemben a magas eszményekre hivatkozik. A jugoszláviai magyar irodalom néhány éve tartó új szakasza is elsősorban új szellemi közeg létrehozásában ért el nagyobb eredményeket. Sinkó Ervin, Major Nándor, Bányai János, az Új Symposion fiataljainak tanulmányai jeleztek a tájékozódás megalapozottságát és olykor „neoavantgarde” túlzásait, türelmetlen egyoldalúságait. Bori Imre tanulmányaihoz sok vitázó megjegyzést lehetne hozzáfűzni. Ítéletei némelykor közbeszólásra ingerelnek. Ideje is volna erre sort keríteni. A vitáért is, de meg egyebek miatt is. Bori Imre különvéleménye fölött halgatással nem térhetünk napirendre. A magyar irodalomtörténész középnemzedék egyik legtágabb látókörű képviselője, noha kívülről nézi, mégis a sajátjaként szól a magyar irodalomról. A noviszázi magyar avantgarde megtehethet, hogy amolyan megbocsájtó hangnemen írjon a tanulmánykötetről. A mi érdekünk inkább az lenne, hogy részletezve vegyük szemügyre az *Eszmék és látomások* tanulmányait. Új szempontokra is lelhetnénk bennük, s az eszmeecserékben ez sem utolsó szempont.

Béldi Miklós

Südosteuropa-Bibliographie. Bd. I. 1945 — 1950. 1. Teil: Slowakei, Rumänien, Bulgarien; 2. Teil: Jugoslawien, Ungarn, Albanien, Südosteuropa und grössere Räume. Hrsg. von Fritz Valjavec. München, 1956. R. Oldenbourg. 91; 263 S. — Bd. II. 1951 — 1955. 1. Teil: Südosteuropa und grössere Teilräume, Jugoslawien, Ungarn; 2. Teil: Albanien, Bulgarien, Rumänien, Slowakei. Hrsg. von Südost-Institut München, Red.: Gertrud